Секція 1. Сучасні тенденції та стратегічні напрями розвитку системи підготовки військових фахівців в НАТО та Україні.

УДК 378.12:355.23
DOI https://doi.org/10.68346/978-617-95591-7-4-2026-2

ПРОБЛЕМА ОБЛІКУ ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ВИКЛАДАЧІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Снітько Д.Ю.
кандидат філософських наук, доцент,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
Військового інституту танкових військ
Національного технічного університету
"Харківський політехнічний інститут"
e-mail: dimanche82@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-7417-7958
Єрмаков О.І.
старший науковий співробітник,
кафедра соціально-гуманітарних дисциплін
Військового інституту танкових військ
Національного технічного університету
"Харківський політехнічний інститут"
e-mail: ermai27118214@gmail.com
ORCID ID: 0009-0000-7427-1450

Анотація. Розглянуто суперечності між Ліцензійними умовами та специфікою діяльності викладачів вищих військових навчальних закладів України. Проаналізовано проблеми обліку їхнього практичного стажу,

наукових публікацій та службового навантаження. На основі стандартів НАТО обґрунтовано потребу створення окремих критеріїв оцінки професійної активності військових педагогів.

Ключові слова: військові освіта, Ліцензійні умови, стандарти НАТО, показники професійної активності викладача.

В умовах сучасних викликів до військової освіти постає питання про узгодженість цілей державної політики в цій галузі та кваліфікаційними вимогами до військових науково-педагогічних працівників. На недосконалість українського законодавства в питаннях саме військової вищої освіти неодноразово звертали увагу українські дослідники [1, 2]. Навіть *Концепція трансформації системи військової освіти* (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490) серед основних проблем, визначених до подолання на шляху модернізації вищої військової освіти в Україні, зазначає наступні:

- неповна відповідність змісту військової освіти сучасному досвіду бойової та оперативної підготовки військ (сил), їх застосуванню у війнах;

- використання застарілих підходів та принципів під час формування структури та змісту військової освіти [3].

Дані проблеми пов’язані із визначенням показників професійної діяльності науково-педагогічних працівників вищих військових навчальних закладів, які є дійсними військовослужбовцями і актуалізують питання про кваліфікаційні вимоги до військових викладачів [4, с. 116].

Вимоги до показників професійної діяльності, запроваджені Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності [5], очевидно, створювались для цивільних закладів вищої освіти. Проте, під час застосування цих вимог до реалій функціонування вищих військових навчальних закладів, особливо в умовах відкритої збройної агресії проти України, виникає ряд

суперечностей та проблем. Постанова Кабінету Міністрів не враховує, що військовий науково-педагогічний працівник, як правило, є насамперед військовослужбовцем, чий службовий розклад, коло обов'язків та характер наукової роботи принципово відрізняються від цивільних науково-педагогічних працівників і навіть цивільних працівників ЗС України.

Найочевидніший парадокс полягає в механізмі оцінки наукової діяльності. Найцінніший досвід військового викладача (аналіз проблемних питань діяльності підрозділів, аналіз сучасних бойових операцій, тактика застосування сучасних видів озброєння) часто має статус інформації з обмеженим доступом. Викладач військового закладу освіти не може опублікувати ці напрацювання у відкритих виданнях. Спроба ж примусово виконати стандартні вимоги щодо публікаційної активності часто змушує викладачів зміщувати фокус із практично значущих оборонних досліджень на суто формальні цивільні аспекти. Сама по собі вимога великої кількості наукових публікацій важко узгоджується із вимогою до практичного досвіду військового викладача та рівня його педагогічної майстерності.

Окрім того, в Ліцензійних умовах прописана норма, яка звільняє від надання чотирьох професійних досягнень викладачів зі статусом учасника бойових дій [5]. Однак звільнення від вимоги не дорівнює формуванню наукового рейтингу, адже для подальшого присвоєння вчених звань чи обіймання посад діють загальні вимоги Міністерства освіти і науки. Виходить парадоксальна ситуація, коли нормативний документ дозволяє не застосовувати показники досягнень у професійній діяльності до учасників бойових дій, але реальна практика ліцензування освітньої діяльності залишає ці вимоги до військових викладачів.

Не менш проблематичною є ситуація із зарахуванням стажу військового викладача. За чинною логікою Ліцензійних умов, роки викладання у вищому військовому навчальному закладі обліковуються суто як науково-педагогічний

стаж і не враховуються як досвід практичної роботи за спеціальністю не менше п’яти років (пункт 38.20 Ліцензійних умов). І коли виникає потреба підтвердити стаж практичної роботи за спеціальністю для проходження конкурсів чи виконання окремих кваліфікаційних вимог – цей період «випадає». На нашу думку, це неадекватна оцінка діяльності військового науково-педагогічного працівника. Адже офіцер, який роками викладає тактику, управління підрозділами, інженерну справу чи психологічну підготовку, щоденно працює безпосередньо за своєю військово-обліковою спеціальністю із військовослужбовцями (курсантами, магістрами), проводить заняття на полігонах, з використанням зброї та військової техніки.

Окрім того, чимало викладачів ВВНЗ регулярно залучаються до стажувань у бойових підрозділах, до виконання завдань в районах ведення бойових дій, виконують обов'язки командирів підрозділів чи фахівців певних напрямків. Проте, формально перебуваючи на посаді науково-педагогічного працівника, військовий викладач не може зарахувати ці роки практичної діяльності в перелік професійних досягнень. На військовослужбовця-викладача покладається великий обсяг загальновійськових обов'язків: залучення до чергувань, добових нарядів, відряджень, забезпечення життєдіяльності підрозділів тощо. Все це суттєво обмежує той часовий ресурс, який цивільний викладач витрачає на написання наукових робіт та методичних матеріалів, підвищення кваліфікації та міжнародну й громадянську активність. Тим більше, що пункт 38 Ліцензійних умов прямо визначає, що військова служба створює особливі умови для обліку показників досягнень професійної діяльності.

Для порівняння, у системі військової освіти та підготовки НАТО вимоги до професіоналізму викладацького та інструкторського складу регулюються, зокрема, директивою Bi-SCD 075-007, яка висуває умови до викладацького складу відповідно до рівнів професійної компетентності на посаді. Для військового викладача вимагається *"експертний рівень кваліфікації, набутий*

завдяки навчанню та досвіду, необхідний для виконання широкого спектра складних професійних стратегічних, організаційних та/або технічних видів діяльності, що базується на ефективному використанні поточної та попередньої освіти, підготовки та практичного досвіду" [6, с. 96, 141].

Тобто, на відміну від цивільної вищої освіти, де ключовим є академічний ступінь чи кількість публікацій, НАТО оцінює професіоналізм за сукупністю двох обов'язкових вимірів: *експертність у предметній галузі* та *педагогічно-методична майстерність*. Професіоналізм підтверджується не лише дипломом, а й проходженням спеціалізованих курсів підготовки, здатністю інтегрувати досвід бойового застосування військ безпосередньо у навчальний процес [7, с. 140]. Саме це, відповідно до бачення НАТО, забезпечує якість військової освіти і виступає критеріями професійних показників військового викладача.

Отже, очевидною є потреба у вдосконаленні української нормативно-правової бази щодо зазначених вище проблемних питань. Для вищих військових навчальних закладів потрібно передбачити окремий перелік показників професійної активності науково-педагогічного складу із врахуванням особливостей військової служби, цілей сучасної військової освіти та стандартів підготовки НАТО.

Список використаних джерел:

1. Вавілова, Н. Стандарти якості професійної військової освіти в закладах військової освіти НАТО. *Військова освіта* 1 (47). 2023. С. 28-34.

2. Слюсаренко А., Телелим В. та ін. Забезпечення якості професійної військової освіти: визначення понять і моніторинг поточного стану. *Наука і оборона*. 4. 2023. С. 14-22.

3. Концепція трансформації системи військової освіти: затверджена постановою Кабінету Міністрів України 15 грудня 1997 р. № 1410; в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 р. № 1490. Верховна

Рада України. Законодавство України. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1490-2022-п#Text

4. Кравець Т., Бахмат М. Кваліфікаційні вимоги до викладачів вищих військових навчальних закладів: український контекст та стандарти НАТО. Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки. 2(41). 2025. С. 95-117.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187 “Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності” – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1187-2015-%D0%BF#Text

6. Спільна директива стратегічних командувань НАТО 075-002 “Освіта та підготовка” від 12 червня 2023 року. – Київ. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2026. 149 с.

7. Мітягін О. Освіта та індивідуальна підготовка у країнах НАТО. *Військова освіта*. 2 (44). 2021. С. 131-143.